

Ankara, 31 Ekim 2016

İNSAN HAKLARI KOMİSERİNİN 7 EKİM 2016 TARİHLİ MEMORANDUMUNA İLİŞKİN TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADALET BAKANLIĞININ GÖRÜŞLERİ

1- GİRİŞ

1. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ("Komiser") Sayın Nils Muiznieks'in 7 Ekim 2016 tarihli memorandumunda yer alan açıklamalara ilişkin muhatapların bilgilendirilmesi amacıyla işbu değerlendirme notu hazırlanmıştır. Sayın Komiserin 15 Temmuz darbe teşebbüsünü kınayan açıklamaları memnuniyetle karşılanmıştır.

2. Memorandumda, Komiser, darbe girişimini en sert şekilde kınadığını belirtmiş, darbecilerin ağır insan hakları ihlallerine de varan bu suçları karşısında hızlı ve kararlı hareket etmek gerektiğini dile getirmiştir.

3. Öte yandan, Sayın Muiznieks, olağanüstü hal (OHAL) kapsamında alınan önlemlerle ilgili görüş ve önerilerde bulunmuştur. Bu hususları esasen ziyareti sırasında makamlarımızın da dikkatine getirmiş olup, bunlara ilişkin görüşlerimiz kendisiyle paylaşılmıştır.

4. Bu çerçevede, ziyareti sırasında kendisine de vurgulandığı üzere, ülkemizin terörist darbe girişimi sonrasında almakta olduğu önlemler, Anayasamız ve ilgili mevzuatımızla, hukuk devleti ilkeleri ve uluslararası yükümlülüklerimize uygundur. Bu süreçte, kurucu üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi ile yapıcı diyaloga dayalı mevcut işbirliğimiz devam etmektedir.

5. Öte yandan 15 Temmuz gecesi ülkemizde yaşananlara ilişkin dezenformasyonun uluslararası aktörleri de etkilediği bilinmektedir. Bundan dolayı, silahlı darbe teşebbüsü sürecinde yaşananlar ile sonrasındaki gelişmeler hakkında bilgi paylaşımının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

2-15 TEMMUZ DARBE TEŞEBBÜSÜNDE YAŞANANLAR

2.1- 15 Temmuz gecesi Türkiye Cumhuriyeti silahlı darbe teşebbüsüyle karşı karşıya kalmıştır.

6. 15 Temmuz gecesi Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) kurucusu ve yöneticisi terörist başı Fetullah Gülen'in talimatı ile başlatılan ve onun onayladığı plan doğrultusunda, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) içerisindeki "üniformalı teröristler" Anayasal düzeni yıkarak, seçilmiş Cumhurbaşkanı görevden almak, Meclis ve Hükümeti ortadan kaldırmak amacıyla demokrasiye karşı silahlı darbe teşebbüsünde bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Sayın Cumhurbaşkanının konakladığı otel, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Polis Özel Harekât Merkezi ve emniyet birimleri, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) yerleşkesi ile çeşitli askerî birimlere bombalı ve silahlı saldırı yapılmıştır. Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan boğaz köprüleri teröristlerin idaresindeki tanklar marifetiyle ulaşıma kapatılmıştır.

7. Sayın Cumhurbaşkanı, konakladığı otele yapılan baskından sadece 15 dakika önce ayrılarak suikast girişiminden kurtulmuştur. Darbeci teröristler Sayın Başbakanın konvoyuna ateş açmışlardır.

8. Halkın iradesinin tecelli ettiği ve demokrasinin kalbi olan Meclis, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bombalanmıştır. Bombalı saldırı Genel Kurulun darbe girişimine karşı olağanüstü toplantısı esnasında yapılmıştır. Saldırıda, meclis görevlileri, bazı siviller ile çok sayıda polis yaralanmıştır. Mecliste büyük çapta hasar meydana gelmiştir.

9. 15 Temmuz gecesi tanklar halkın üzerine yürümüş, bazı vatandaşlar tankların altında ezilerek hayatını kaybetmiş veya yaralanmış, savaş uçakları halkta korku ve paniğe yol açacak şekilde ses hızını aşarak şehirlerin üzerinde alçak uçuş yapmış, darbeciler tarafından TBMM'ye ve halkın üzerine hedef gözetmeksizin atış yapılmış, keskin nişancılar stratejik noktalarda doğrudan insanları hedef almış, uçak ve helikopterlerden toplu halde bulunan insanların üzerine bomba ve mermiler atılmış, demokratik rejimi canları pahasına savunan sivil halk katledilmiştir.

10. Teröristler, devlet televizyonunu (TRT) ele geçirerek "korsan darbe bildirisini" okutmuşlardır. Özel medya kuruluşlarına baskın düzenlenerek halkın haber alma kaynağı olan medya tek sesli hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca darbeciler uydu kontrol merkezine saldırı yaparak, Devlet televizyonu dışındaki bütün televizyon yayınlarını ve interneti kesmek istemişlerdir.

11. Darbe teşebbüsünde aralarında Sayın Cumhurbaşkanının çok yakın mesai arkadaşlarının da bulunduğu 246 kişi hayatını kaybederken, 2194 kişi ise yaralanmıştır.

2.2- Halkın iradesine yönelik girişimi bizzat halk engellemiştir.

12. Türk Halkı, Sayın Cumhurbaşkanının çağrısıyla elinde hiç bir silah olmadan sadece bayraklarıyla tanklara, helikoptere, uçaklara karşı demokratik değerlerini, kendi iradesini savunmuştur. Darbe teşebbüsü, Cumhurbaşkanımız, Meclisimiz, Hükümetimiz, siyasi partilerimiz, yazılı ve görsel medyamız, sivil toplum örgütlerimiz ve en önemlisi bütün siyasi ve fikri ayrılıklarını bir tarafa bırakan 79 milyon aziz Türk Milletinin; seçilmiş Cumhurbaşkanına, Meclisine, Hükümetine, iradesine, Anayasasına, hukuk devletine, hürriyetine, onuruna, istiklaline ve istikbaline ölümüne sahip çıkmasıyla başarısız kılınmıştır.

13. Türk Halkı o gece siyasi parti, dünya görüşü ayrımı olmaksızın sadece demokratik değerler etrafında birleşerek darbeye karşı direnmiştir. Halkın tüm kesimlerince, bunun sadece iktidar partisine yönelik bir darbe girişimi olmadığını, Türk demokrasisinin hedef alındığının bilincinde hareket edilmiştir. Halk tüm şehir meydanlarında yaklaşık 1 ay süresince demokrasi nöbetleri tutmuştur. Türk milleti bu tutumuyla demokrasiye olan bağlılığını göstermiştir.

2.3- Tüm siyasi partiler darbe teşebbüsüne karşı birlikte hareket etmiştir.

14. 15 Temmuz gecesi millet nezdindeki birlik ve beraberlik, siyasi partiler arasında da devam etmiştir. Mecliste darbeye karşı hazırlanan bildirinin altına tüm partiler imza atmıştır. 7 Ağustos'ta Cumhurbaşkanlığı himayesinde gerçekleştirilen Yenikapı Demokrasi ve Şehitler mitingine iktidar ve muhalefet partileri liderlerinin bizzat katılması da bu birlik ve beraberliğin göstergesidir. Toplumun her kesiminden ve farklı dünya görüşlerinden yaklaşık 5 milyon kişi mitinge katılarak demokrasi ve milli iradeye sahip çıkmıştır.

2.4- Silahlı darbe teşebbüsü FETÖ/PDY tarafından gerçekleştirilmiştir.

15. 15 Temmuz darbe teşebbüsü, TSK içerisinde yuvalanmış FETÖ/PDY mensupları , örgüt yöneticisi¹ konumundaki kamu görevlileri ve siviller ile polis ve jandarma içerisine sızmış FETÖ/PDY üyeleri, ayrıca daha önce meslekten çıkarılmış olan polislerce Fetullah Gülen'in emir ve talimatları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Şu ana kadar elde edilen deliller de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Darbe teşebbüsünün Fetullah Gülen'in emir ve talimatları doğrultusunda gerçekleştirildiği soruşturmalar kapsamında dinlenen örgüt

¹ FETÖ/PDY örgütsel yapısı içerisinde yöneticiler, "imam" olarak adlandırılmaktadır. Hava Kuvvetleri Komutanlığında görev yapan FETÖ/PDY mensuplarının imamının akademisyen ve halen kaçak olan Adil Öksüz olduğu ortaya çıkmıştır.

mensuplarının ifadelerinde yer almaktadır. Başta Genelkurmay Başkanı olmak üzere tanık olarak ifadesine başvurulmuş kişiler de aynı doğrultuda beyanda bulunmuştur

16. Darbe teşebbüsüne ilişkin yürütülen soruşturmalarda, darbe teşebbüsüne katılan çok sayıda darbeci gözaltına alınmış ve yapılan aramalar sonucu pek çok delil elde edilmiştir. Elde edilen delillerin (kamera kayıtları, bilgisayarlar verileri, şüphelilerin üstleri, evleri, arabaları ile diğer yerlerde yapılan aramalar sonucu ele geçirilen bilgi-belge ve veriler, mobese kayıtları, cep telefonu görüşmeleri, SMS ve mail içerikleri, ikrar içeren beyanlar ile tanık ifadeleri vs. bilgiler) deşifre, analiz, tasnif ve değerlendirilmesi sonucunda gerçek bütün boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır.

17. FETÖ/PDY cebir, şiddet, tehdit, şantaj ve diğer yasal olmayan yöntemleri kullanarak, tüm Anayasal kurumları baskı altına almayı, zaafa uğratmayı, yönlendirmeyi ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmayı ve baskıcı ve totaliter bir sistem kurmayı hedefleyen, Fetullah Gülen tarafından kurulmuş silahlı bir terör örgütüdür.

18. FETÖ/PDY bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere başta yargı, emniyet, mülki idare ve silahlı kuvvetler olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarında paralel bir devlet yapılanması oluşturmuştur. Kamu Personeli Seçme Sınavı, Üniversite Seçme Sınavı gibi önemli sınavlarda soruları hukuka aykırı yollarla ele geçirip, kendi mensuplarının sınavlarda başarılı olarak kamu kurumlarına ve etkin okullara girmesini sağlamanın yanında, ürettiği sahte belge ve delillerle, örgüt mensubu olmayan kişiler hakkında adli ve idari soruşturmanın açılmasını sağlayarak devlet kadrolarından tasfiye etme ve bu kadrolara kendi örgüt elemanlarını yerleştirme yöntemlerini amacına ulaşmak için kullanmıştır.

19. Kamu kurumlarında sayısı beş kişiyi geçmeyen bir örgüt abisine² bağlı hücreler şeklinde yapılanmıştır. Hiç bir hücre diğer bir hücreden haberdar değildir. Bu örgütlenme modelinin geliştirilmesinin sebebi, bir hücre açığa çıksa bile diğer hücrelerin faaliyetine devam ederek deşifre olmamalarını temin etmektir. Örgüt içinde katı bir askeri/hiyerarşik disiplin hâkimdir. FETÖ/PDY, üyeleri arasındaki örgüt içi iletişimi gizli ve şifreli yöntemlerle sağlamıştır. Soruşturmalarda gelinen aşamada örgüt içi iletişimde “Bylock” gibi şifreli uygulamaların da kullanıldığı tespit edilmiştir.

20. FETÖ/PDY'nin silahlı terör örgütü olduğu, 15 Temmuz öncesinde Erzincan Ağır Ceza Mahkemesince verilen kararla da tescil edilmiştir. Ayrıca bu örgüt ve mensupları hakkında açılmış birçok dava devam etmektedir. FETÖ/PDY Milli Güvenlik Kurulu (MGK)³ kararıyla da terör örgütleri arasına dâhil edilmiş olup; bu karar tüm

2 "Abi", FETÖ/PDY örgütsel yapısı içerisinde üst tabaka tarafından belirlenen orta düzey yöneticidir. Üyelerin abiye itaat etmesi mecburdur.

3 Milli Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur. MGK; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini

kamuoyuna sunulmuş, birçok basın yayın organlarında yer almıştır. Ayrıca MGK tavsiye kararlarının Bakanlar Kuruluna iletilmiş olması sebebiyle kamuoyuyla birlikte tüm kamu kurumları da bu hususta bilgilendirilmiştir.

3- DARBE TEŞEBBÜSÜ SONRASINDA ALINAN TEDBİRLER

3.1- Olağanüstü Hal İlanı ve Sözleşmeye Derogasyonda Bulunulması

21. Devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında silahlı darbe teşebbüsünde bulunanların yargı önüne çıkarılarak hesap vermelerinin sağlanması ve devam etmekte olan darbe tehdidinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Devletin içerisine sızmış olan FETÖ/PDY ile bağlantılı kamu görevlileri tespit edilerek, ivedi bir şekilde haklarında gerekli işlemlerin tesis edilmesi bir zorunluluktur. Ayrıca demokratik olmayan yöntemlerle bir daha milletin iradesine saldırı yapılmasını engelleyecek tedbirlerin alınması da Devletin sorumluluğu altındadır.

22. Anayasa ile kurulan demokratik düzeni yıkmaya yönelik silahlı darbe tehdidini ortadan kaldırmak ve darbe yapılamaz bir Türkiye için yapısal düzenlemeler hayata geçirmek amacıyla Bakanlar Kurulu kararıyla 21 Temmuz 2016 günü saat 01.00'dan itibaren geçerli olmak üzere Anayasa'nın 120. maddesi uyarınca 90 gün süreyle OHAL ilan edilmiştir. 19 Ekim 2016 tarihinde bitecek olan OHAL Bakanlar Kurulu kararıyla 90 gün daha uzatılmıştır. Türkiye diğer Avrupa ülkelerindeki terör olaylarıyla mukayese edilemeyecek kadar ağır terör saldırılarına, farklı terör örgütlerinin işbirliği içerisinde gerçekleştirdikleri terör eylemlerine ve daha önemlisi bir darbe girişimine sahne olmuştur. Olağanüstü halin uzatılması ile karşı karşıya kalınan güvenlik tehdidi ve sorunun yapısı ile büyüklüğü dikkate alınarak, sağlıklı ve doğru kararların hızlı ve etkin bir şekilde alınabilmesi için başlatılan çalışmaların tamamlanabilmesi amaçlanmıştır.

23. Olağanüstü hal süresince alınan tedbirler gündelik hayatta herhangi bir değişikliğe neden olmamıştır. Temel hak ve hürriyetlere ilişkin gündelik hayatı etkileyecek herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemiştir. Alınan tedbirler OHAL'in gerekli kıldığı konularla sınırlı kalmıştır. OHAL kararı, kişilerin hak ve özgürlüklerini sınırlamak için değil, FETÖ/PDY ve diğer terör örgütleri ile etkili bir şekilde mücadele kapsamında Devletin daha hızlı hareket edebilmesi amacıyla alınmıştır. Demokrasi ve halkın iradesini korumak amacıyla Devletin bu hukuki yetkisini kullanması en doğal hakkıdır.

24. Bu kapsamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ("AİHS" veya "Sözleşme") 15. maddesi uyarınca Sözleşmeden kaynaklanan hak ve özgürlüklere ilişkin korunmasına

ilişkin yükümlülükler hakkında derogasyon beyanı da 21 Temmuz 2016 tarihinde Genel Sekretere bildirilmiştir.

25. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 15. maddesi de AİHS'in 15. maddesine benzer şekilde; idarenin bu gibi durumlarda nasıl hareket etmesi gerektiğini açıkça düzenlemiştir. Bu düzenlemeler uyarınca, darbe teşebbüsü sonrasında OHAL süresince alınan tedbirlerde "mutlak gereklilik" ve "orantılılık" ilkelerine hassasiyetle uyulmaktadır.

3.2- OHAL Kapsamında Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler

3.2.1- Genel Olarak

26. Sözleşmenin 15/1. maddesi gereğince, OHAL kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnameler (KHK) ile alınan tedbirler, durumun kesin olarak gerektirdiği ölçüde ve idari makamların karşı karşıya kaldığı mevcut krizle orantılı olarak alınmaktadır. Türkiye PKK, DEAŞ gibi terör örgütlerinin yanı sıra, dünyada pek de rastlanmayan atipik bir silahlı terör örgütü olan FETÖ/PDY ile de mücadele etmektedir. Örgütün Devlet içerisindeki gücünün bertaraf edilmesi amacıyla tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu amaçla **çıkarılan KHK'ların kapsamı diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale edilmemesi amacıyla sadece terör örgütleriyle sınırlandırılmıştır.**

3.2.2- KHK'ların Uygulama Alanı ve "Öngörülebilirlik" Konusu

27. KHK'larda geçen iltisak, irtibat ve mensupluk kavramları, idari sorumluluk açısından getirilmiş olup, cezai sorumluluğa ilişkin yeni bir unsur ihtiva etmemektedir. Bu anlamda, cezai sorumluluk açısından FETÖ/PDY üyeliğinin tespitinde Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 314. maddesinde belirtilen unsurların gerçekleşip gerçekleşmediği bağımsız yargı tarafından değerlendirilmekte olup KHK'lar ile bu alanda herhangi yeni bir düzenleme yapılmamıştır. Yani **cezalandırma için aranan deliller bakımından 15 Temmuz öncesinden farklı bir durum söz konusu değildir.**

28. FETÖ/PDY, Devlet kademelerine son derece sinsi bir şekilde sızmış olup, bürokrasi içerisinde ve illegal yapıyı destekleyecek şekilde toplumun tüm katmanlarında örgütlenen paralel bir yapı oluşturmuştur. Bu nedenle örgüt üyelerinin tespiti oldukça zordur. Ancak her olay tek tek titiz bir şekilde incelenerek örgütle bağlantısı, mensubiyeti ve iltisakı olan kişi ve kurumlar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti özellikle 2012 yılı sonrasında FETÖ/PDY ile ciddi bir mücadele vermektedir. Ülkemiz 17-25 Aralık süreçlerinden geçmiştir. Esas itibariyle 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde yaşanan süreç, 15 Temmuz 2016 tarihinden farklı bir süreç değildir. Biri terör örgütünün özellikle emniyet ve yargı içerisine sızmış üyeleri ile yargı eliyle yapmak istediği Hükümete yönelik darbe

teşebbüsü iken, diğeri ise terör örgütünün ordu içerisine sızmış üyelerinin topla, tüfekte, tankla, uçakla kanlı bir şekilde yaptıkları anayasal düzeni ve hükümeti ortadan kaldırmaya yönelik darbe teşebbüsüdür. İkisinin de amacı milletin iradesine kastetmek, demokrasiyi ve nihai olarak da anayasal düzeni ve seçilmiş Hükümeti ortadan kaldırmaktır. Bu bakımdan 17-25 Aralık 2013 tarihleri adli ve idari soruşturmaların yürütülmesi, iltisak, irtibat ve mensubiyetin belirlenmesi anlamında oldukça önem arz etmektedir.

3.2.3- FETÖ/PDY ile Bağlantılı Kamu Görevlilerinin Açığa Alınması/İhracı ("Arındırma Süreci") ve Bu İşlemlerin Arka Planı

29. FETÖ/PDY'nin özellikle silahlı kuvvetler, emniyet, mülkiye ve yargı kurumlarında örgütlenmesi onlarca yıldır devam etmiştir. 2007 yılında başlayan Ergenekon ve daha sonra başlatılan Balyoz ve askeri casusluk gibi soruşturma dosyalarıyla ve sahte deliller uydurulmak suretiyle ordu içerisinde örgüt üyesi olmayan kişilere yönelik tasfiye operasyonu başlatmışlardır. **Bu soruşturmalarda sahte deliller üretildiği Yargıtay kararları ile de sabittir.** Belirtilen operasyonlar sonucu FETÖ/PDY'nin yargı içerisinde elde ettiği nüfuz, 2010 yılında yeni oluşturulan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ile birlikte zirveye ulaşmış ve bütün kritik görevlere örgüt üyeleri getirilmiştir.

30. FETÖ/PDY mensubu hâkim ve savcılar, 7 Şubat 2012 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanına yapılacak planlı cerrahi operasyonu fırsat bilerek MİT Müsteşarı hakkında kanuna aykırı bir şekilde yakalama emri çıkartmıştır. Adana ve Hatay'da MİT tırlarının yasa dışı yollarla durduran ve yine Hükümete yönelik 17-25 Aralık 2013 tarihinde vuku bulan soruşturmaları başlatan savcılar ve hâkimler de bu örgütün üyeleridir.

31. MGK tarafından 26 Şubat 2014 ile 26 Mayıs 2016 tarihleri arasındaki dönemde yapılan çok sayıdaki toplantıda, FETÖ/PDY'nin millî güvenliği tehdit ettiği, bu yapının bir terör örgütü olduğu belirtilmiş ve söz konusu paralel devlet yapılanmasına karşı çeşitli tedbirler alınması gerektiği Hükümete tavsiye edilmiştir. Hâlihazırda FETÖ/PDY üyeleri hakkında İstanbul, Bursa ve Ankara'da açılan ceza davalarındaki yargılamalar devam etmektedir. Tahşiye adı verilen gruba yönelik gerçekleştirilen operasyon ile yapılan usulsüzlükler hakkında başlatılan soruşturma kapsamında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca 17 Eylül 2015 tarihli iddianame düzenlenmiştir. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nın darbe teşebbüsünden kısa süre önce düzenlediği 6 Haziran 2016 tarihli iddianamesinde; FETÖ/PDY'nin TSK içerisindeki etkinliğine dayanarak askeri darbe ve iç savaş tehditlerinde bulunduğu belirtilmiş, sonrasında ise darbe teşebbüsü vuku bulmuştur. **Düzenlenen iddianamelerde, FETÖ/PDY 15 Temmuz öncesinde de silahlı bir terör örgütü olarak nitelendirilmiştir.**

32. Erzincan Ağır Ceza Mahkemesi'nin 16 Haziran 2016 tarihli kararında, 15 Temmuz öncesinde de özellikle adalet ve emniyet kurumlarıyla Silahlı Kuvvetlerde örgütlenme yoluna gittiğine dikkat çekilmiş, devletin hiyerarşik yapısı dışında ayrı bir yapılanmaya gittiğine vurgu yapılmıştır. Yine kararda, FETÖ/PDY lideri olan Fetullah Gülen'in bazı konuşmalarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, ekonomik, askeri ve idari mekanizmasına yön veren kadrolarına sızmak veya buralarda görev yapan kamu görevlilerini satın almak suretiyle bu birimlerin ele geçirilerek etkisiz hale getirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Aynı kararda, FETÖ/PDY terör örgütü olarak kabul edilmiş ve sanıklar hakkında değişik cezalar verilmiştir.

33. Ayrıca ülke genelinde 15 Temmuz darbe teşebbüsü öncesi başlatılan soruşturmalar kapsamında açılan ceza davalarında, gerek FETÖ/PDY lideri Gülen, gerekse örgüt mensupları hakkında silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmek başta olmak üzere, çeşitli suçlardan dolayı yargılamalar devam etmektedir.

34. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, **FETÖ/PDY'ye mensup kamu görevlileri hakkında gerek adli gerekse idari soruşturmalar uzunca bir süredir devam etmektedir.**

35. FETÖ/PDY mensuplarının tüm kamu kurumlarına sinsi bir şekilde sızarak paralel bir yapılanma oluşturdukları herkesçe bilinmektedir. FETÖ/PDY mensupları kamu bürokrasisi içerisinde önemli görevleri üstlenmişler, aralarında kurdukları hücrel gruplar vasıtasıyla birlikte hareket ederek terör örgütünün amaçları doğrultusunda kamu iş ve işlemlerini yönlendirmişlerdir. Bu görevliler gizli bilgileri FETÖ/PDY'ye aktarmışlar ve Devlete karşı sadakat yükümlülüklerini ihlal etmişlerdir. Bu nedenlerle, **FETÖ/PDY mensuplarının kamu kurumları bünyesinde bulunmaları hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları ve Devletin güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır.**

36. Demokratik bir ülkede kamuda istihdam edilen görevlilerin, Devletin temeli olan anayasal prensiplere sadakat yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda Devletler, kamuda gerek göreve kabul, gerekse görevin devamı sürecinde kişilerde anayasal prensiplere yüksek sadakat kriterini aramaktadır. Kamu görevlilerinin bu kriteri taşımadığının herhangi bir şekilde tespit edilmesi halinde, Devletin bu kişilerin kamu görevine son verme hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır.

37. Nitekim gerek Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Doğu Avrupa ülkelerinde, gerekse birleşme sürecinde Almanya'da demokratikleşme sürecini başarıyla tamamlamak, temel haklara saygılı bir ülke olmak ve olası tehditleri ortadan kaldırılabilmek amacıyla arındırma politikaları uygulanmıştır. Hem Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

kararlarında, hem de Venedik Komisyonu görüşlerinde Devletlerin arındırma konusunda takdir hakkı olduğu belirtilmektedir. Arındırma politikalarındaki temel amaç, sadakat yükümlülüğüne aykırı davranan kamu görevlilerinin tasfiye edilerek demokratik hukuk devletine yönelik olası tehdidin bertaraf edilmesidir.

38. Avrupa ülkelerinde yaşanan arındırma süreçlerinden farklı olarak, ülkemizde Devletin içine sızan FETÖ/PDY mensupları, sadece demokratik hukuk düzenine potansiyel tehdit oluşturmakla kalmayıp, darbe teşebbüsünde bulunmak suretiyle fiilen de demokratik hukuk devletine karşı ne kadar büyük bir tehdit olduklarını göstermişlerdir. Bu nedenle darbe teşebbüsü akabinde Devlet kurumlarının FETÖ/PDY ile iltisakı, irtibatı ve mensubiyeti değerlendirilen örgüt üyelerinden hızlı bir şekilde arındırılabilmesi amacıyla 667 sayılı KHK çıkarılmıştır.

39. FETÖ/PDY ve diğer terör örgütleri ile iltisakı, irtibatı ve mensubiyeti olduğu değerlendirilenler açığa alınmış ve bu kişiler hakkında inceleme başlatılmıştır. İnceleme sonucunda terör örgütü ile bağlantısı tespit edilen kamu görevlileri KHK'lar ile meslekten ihraç edilmişlerdir.

40. KHK kapsamında yürütülen ihraç sürecinde, hakkında işlem yapılan her bir personel için; adli soruşturma dosyasında yer alan ifadeler, dijital deliller, tanık ifadeleri, ikrar içeren beyanlar ve diğer deliller birlikte değerlendirilerek karar verilmektedir. KHK kapsamında ilgili kamu idarelerinin bünyesinde oluşturulan Komisyon tarafından söz konusu personelle ilgili olarak yapılan değerlendirmelerde ihraç için yeterli bilgi, belge ve delilin bulunmadığı kanaatine varılması hâlinde ise ilgili personel göreve iade edilmektedir. Bu bağlamda, ihraç kararları her bir personel için ayrı ayrı yapılan kapsamlı araştırma ve değerlendirmeler neticesinde alınmaktadır. Ayrıca ilgili idareler, görevine son verilen veya meslekten çıkarılan diğer kamu görevlileri yönünden de muhtemel hataların önüne geçilmesi için yeniden inceleme taleplerini kabul etmekte ve gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeler neticesinde yeniden kararlar verilmektedir. Nitekim, 29 Ekim 2016 tarihinde yayımlanan KHK ile, FETÖ/PDY ile irtibatı, iltisakı veya mensubiyeti bulunmadığı anlaşılan bazı kamu personelleri görevlerine iade edilmiştir.

41. Öte yandan terör örgütlerine üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen hâkim ve savcıların meslekte kalmalarının uygun olmadığına ve meslekten çıkarılmalarına, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verileceği 667 sayılı KHK ile düzenlenmiştir. FETÖ/PDY üyesi olduğu uzun bir süreden beri sürdürülen idari tahkikatla saptanan hâkim ve savcılar hakkında, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ("CMK") 161/6. maddesi uyarınca resen başlattığı soruşturma ve gözaltı kararları da değerlendirilerek ilgili hâkim ve savcılar (2802 sayılı Hâkimler ve

Savcılar Kanunu'nun 77. maddesi uyarınca) yargının saygınlığı, güvenilirliği ve inandırıcılığının zarar görmemesi için geçici olarak görevden uzaklaştırılmıştır. 667 sayılı KHK'nın yürürlüğe girmesinden sonra ise, FETÖ/PDY ile mensubiyet, iltisak ve irtibatları belirlenen hâkim ve savcılar HSYK Genel Kurulu tarafından meslekten çıkarılmıştır.

42. Bilindiği üzere HSYK mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yapan anayasal bir kurumdur. Hakkında işlem tesis edilen yargı mensuplarıyla ilgili sürecin arka planında 2014 tarihinde başlatılan bir soruşturma bulunmaktadır. Bu soruşturmada Ergenekon, Balyoz, Usulsüz Dinleme, Zirve Yayınevi, Askeri Casusluk, 17-25 Aralık, Oda TV, Fenerbahçe Şike, Usulsüz Tahliye, Kozmik Oda ve MİT Tırları dosyası gibi davalar ele alınmış olup, yapılan tahkikatlar neticesinde yargı içerisinde çeteleşmiş bir yapının tespit edildiği ortaya çıkmıştır. Soruşturmalar esnasında hakkında işlem yapılan hâkim savcılarının ifadeleri HSYK tarafından incelenmiş, bu ifadelerden örgütün yargı içerisinde nasıl örgütlendiği, örgütün iletişim araçları, örgütsel yapı içerisindeki hiyerarşik durum ve örgütten alınan talimatların kesin olarak uygulanması gibi somut deliller toplanmıştır.

43. FETÖ/PDY'nin yargıyı örgütsel amacı doğrultusunda kullandığının en çarpıcı örneklerinden biri de usulsüz dinlemeler davasında ortaya çıkmıştır. Siyasetçiler, önemli kişiler, üst düzey bürokratlar ve sanatçılar hakkında usulsüz dinleme kararları verilmiştir. Ayrıca, askeri casusluk soruşturmasında 15 Temmuz darbe girişimine katılan askerlerin üst görevlere getirilmesi için bu göreve atanma ihtimali bulunanlar hakkında sahte delillerin uydurulduğu ve bu kişilere ciddi oranda cezalar verildiği tespit edilmiştir. HSYK tarafından yapılan soruşturmalarda hazırlanan ön raporlara istinaden elde edilen delillerin yanı sıra Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan elde edilen bilgi ve belgeler sonucunda da, HSYK Genel Kurulu tarafından değerlendirme yapılarak bu yapıyla irtibatlı olanlar belirlenmiş ve meslekten çıkarma kararları verilmiştir.

44. Bununla birlikte, **açığa alma işlemlerinden sonra yapılan incelemeler neticesinde 198 hâkim ve savcı görevine iade edilmiştir.** Öte yandan, meslekten çıkarılan yargı mensupları HSYK Genel Kurulu nezdinde yeniden inceleme talebinde bulunabileceklerdir.

45. FETÖ/PDY ile iltisakı, irtibatı ve mensubiyeti tespit edilen hâkim ve savcılarının meslekten çıkarılması, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının temini açısından zorunludur. Yargının "hukukun üstünlüğü" ilkesine göre işleminin teminatı olan HSYK, bu zorunluluk kapsamında hareket etmiştir.

3.2.4- İhraç/Açığa Alma İşlemleri Sonrasındaki "Mahkemeye Erişim Hakkı"

46. Anayasanın 148 inci maddesinde; olağanüstü hallerde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine dava açılmayacağı belirtilmiştir. Bu madde uyarınca OHAL kapsamında çıkarılan KHK'lar yargısal denetime kapatılmıştır. Anayasa'nın 121. maddesi uyarınca ise KHK'lar Resmi Gazetede yayımlandıkları gün TBMM onayına sunulmaktadır.

47. Bununla birlikte, KHK'lar tarafından getirilen usule istinaden kamu kurumları tarafından tesis edilen işlemlere karşı ise yargı yolu açıktır.

3.2.5- İşkence İddiaları ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin Raporunun Yayımlanması

48. Öncelikle belirtmek gerekir ki, olayın ilk günü gözaltına alınan kişiler büyük çoğunluğu çatışmalar sonucunda, bir kısmı da vatandaşlar tarafından yakalanmıştır. Çatışmalar sonucunda yakalanan kişilerde bir kısım yaralanmaların olması doğaldır ve meşru güç kullanımı kapsamındadır. Zaten bu durumlardaki yaralanmalar gözaltı raporlarında işlenmiş olacaktır.

49. Ülkemizde, işkence iddialarının önlenmesi amacı ile gözaltına alınmaların hepsinde adli rapor alınma zorunluluğu bulunmaktadır. Aynı şekilde gözaltından çıkışlarda da rapor alınmaktadır. KHK, gözaltı süreci devam ederken hekim raporu alınmasını zorunlu tutmamasına rağmen, 1 ilâ 3 gün arasında gözaltında tutulan şüphelilerin gözaltı durum raporları ve nezarethaneye giriş ve çıkış raporları da eksiksiz olarak alınmaktadır. Kaldı ki, Cumhuriyet savcılarının tarafından gözaltı merkezleri sürekli kontrol edilmektedir.

50. Türkiye işkenceye sıfır tolerans politikasının bir sonucu olarak işkence suçu için zamanaşımını kaldırmış dünyadaki ender ülkelerden biridir. Eğer iddia edildiği gibi bir işkence durumu söz konusu olursa da bu iddiaların etkin şekilde soruşturulacağı tabiidir.

51. Öte yandan, 15 Temmuz'dan sonra tutuklu bulunanlar tarafından cezaevlerinde kötü muameleye tabi tutuldukları ve yaşam haklarının tehlikede olduğu iddiasıyla AİHM'e tedbir talepli yapılan 3 başvurunun da reddedildiği, bu tür iddialar ileri sürülürken göz önünde bulundurulmalıdır. AİHM bu tedbir taleplerini reddederken Hükümet tarafından sunulan bilgi ve belgelere dayanmıştır.

52. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin ("CPT" veya "Komite") bir tarafıdır ve iş birliği içindedir. Daha önce olduğu gibi adı geçen kuruluşun ülkemiz cezaevlerini ziyareti her zaman mümkündür. CPT Sözleşmesi'nin milli savunma ve kamu güvenliği gerekçeleriyle cevaz verdiği Komite'nin ziyaretinin ertelenmesine ilişkin prosedür uygulanmayarak 15 Temmuz sonrası süreçte CPT'nin ziyaretine imkân sağlanmıştır. Nitekim 6 Eylül 2016 tarihinde yapılan ziyaret, bu iradenin bir tezahürü olup ziyaretin raporu

Hükümete bildirildiğinde, Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükler doğrultusunda gereği yapılacaktır.

3.2.6- Ceza Yargılamasına İlişkin Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi

53. KHK'lar ile getirilen hükümler CMK'daki tüm usuli işlemleri değiştirmemektedir. Örneğin, 667 sayılı KHK ile gözaltı için azami 30 günlük süre öngörülmesine rağmen gözaltındaki kişilerin CMK'daki prosedüre uygun olarak derhal salıverilmesini isteyebileceklerine ilişkin düzenlemeye herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Darbe teşebbüsüne katılanların ve terör örgütüne üye olanların sayıca çokluğu dikkate alınarak, KHK ile gözaltı süresi olağanüstü hal dönemi ile sınırlı olacak şekilde, azami olarak 30 güne çıkarılmıştır. Bunun amacı, gözaltına alınan çok sayıda kişinin ifadelerinin sağlıklı bir şekilde alınması, şüphelilerin lehine ve aleyhine olan delillerin toplanması ve böylelikle Devletin etkin soruşturma yükümlülüğünün yerine getirilmesidir. Ayrıca bu süre, sadece Devletin güvenliğine, Anayasal düzene, milli savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ile terör suçları ve toplu suçlarla sınırlı olarak uygulanabilecektir. Memorandumda belirtilen 30 günlük gözaltı süresi hiçbir şekilde uygulanmamış olup, gözaltına alınanların büyük çoğunluğu 4 ila 5 günlük sürelerle gözaltında kalmıştır. Ayrıca bu süreçte;

- Gözaltı kararına itiraz mümkündür.
- Gözaltı süresince serbest bırakılma her zaman talep edilebilir. Talep halinde karar Sulh Ceza Hâkimliğince verilecektir.
- Gözaltında avukat yardımı mümkündür.
- Gözaltına giriş ve çıkışta mutlaka sağlık raporu alınmaktadır.

54. Ayrıca OHAL süresince gözaltındaki şüphelinin müdafii ile görüşme hakkı kısıtlanabilecek ancak bu zaman zarfında şüphelinin ifadesi alınamayacaktır. Söz konusu hükmün getiriliş amacı ise, terör örgütlerinin avukatları aracılığıyla baskı kurmalarını engellemek ve örgütün henüz yakalanmayan ancak soruşturma sırasında elde edilen delillere göre diğer üyelerine avukatlar aracılığıyla bilgi sızmasını önlemektir. Ayrıca tutuklu olan şüphelilerin avukatlarıyla görüşmesi, toplumun ve ceza infaz kurumunun güvenliğinin tehlikeye düşürülmesi, terör örgütü veya diğer suç örgütlerinin yönlendirilmesi, bunlara emir ve talimat verilmesi veya yorumlarıyla gizli, açık ya da şifreli mesajlar iletilmesi ihtimalinin varlığı halinde hâkim kararıyla yasaklanabilmektedir. Ancak bu durumda da tutuklu şüpheliler baro tarafından görevlendirilecek bir avukatın yardımından her zaman faydalanabilmektedir.

3.2.7- KHK'lar İle Kalıcı Düzenlemeler Yapılması

55. Olağanüstü hal döneminde çıkarılan KHK'lar ile yapılan değişikliklerin temel amacı, **Devletin kurumlarını FETÖ/PDY terör örgütü mensuplarından arındırarak**

hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan haklarını korumaktır. Bu kapsamda OHAL'in gerektirdiği her türlü düzenlemenin KHK ile yapılmasına Anayasa tarafından izin verilmektedir. Devlet kurumlarının yapı ve işleyişi ile soruşturmalar ve devlet memurları hakkındaki düzenlemeler olağanüstü halin amacına ve şartlarına uygun olup devletin varlığını devam ettirmesi için gerekli düzenlemelerdir.

56. KHK'larla yapılan değişikliklerin bir kısmı kalıcı, bir kısmı ise sadece olağanüstü hal döneminde uygulanacak niteliktedir. Örneğin, azami 30 günlük gözaltı süresi sadece olağanüstü hal süresince uygulanacak olup, OHAL'in bitiminden itibaren CMK'daki genel hükümlere göre işlem yapılmaya devam edilecektir.

57. Ayrıca, KHK'lar ile getirilen kalıcı düzenlemelerle, askeri yüksek eğitim kurumları sivil iradeye bağlanmış, askeri liseler kapatılmıştır. Böylece sivil eğitim içerisinde yer almış ve sivil demokrasi bilinci yerleşmiş bireylerin askeri yüksek eğitime alınması sağlanmıştır. Askeri kurum ve kuruluşların sivil otoriteye bağlanması ile kurumsal demokrasinin diğer alanlarda olduğu gibi askeri mekanizmalar üzerinde de söz sahibi olabilmesi imkânı tanınmıştır. Bu sivilleşmeye yönelik önemli değişikliklerle, demokratikleşme yolunda devrim niteliğinde önemli adımlar atılmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmış ve bu kapsamda sivil otoritenin kontrolüne verilmiştir. Özellikle belirtmek gerekir ki, olağanüstü hal kapsamında çıkarılan KHK'lar TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. Bu KHK'lardan biri olan 667 sayılı KHK TBMM tarafından kabul edilmiş, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmasının ardından Resmi Gazetede yayımlanarak yasalaşmıştır.

3.2.8- FETÖ/PDY'ye Ait Özel Kurumların Kapatılması

58. Milli Güvenliğe tehdit oluşturan FETÖ/PDY'ye ait olduğu tespit edilen ve örgüte eleman kazandırılması ve örgütün finansmanında özel bir öneme sahip olan ve örgütsel faaliyetlerinin yürütüldüğü sağlık kurumu, okul, öğrenci yurdu, vakıf, dernek, üniversite ve sendika gibi özel kurum ve teşebbüsler OHAL döneminde çıkarılan 667 sayılı KHK kapsamında kapatılmıştır.

59. FETÖ/PDY'ye ait özellikle özel öğretim kurumları ile özel öğrenci yurtlarında örgüt propagandası yapılmak suretiyle örgüte eleman kazandırıldığı ve bu tür kurumların örgütün finansmanında önemli bir işlev gördüğü adli ve idari soruşturmalar ile ortaya konulmuştur. El konulan özel öğretim kurumları ile öğrenci yurtları devletin uhdesinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Öğrencilerin mağdur olmaması için de her türlü tedbir alınmıştır.

60. Kapatılan özel kurum ve teşebbüslerin malvarlıkları ilgisine göre Hazine ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Öte yandan, iyi niyetli hak sahiplerinin haklarının korunması için gerekli düzenlemeler de yapılmıştır. Bu anlamda iyiniyetli üçüncü kişilerin mağduriyetinin önlenmesi amaçlı olarak 60 günlük süre içerisinde Hazineye başvuru imkânı getirilmiştir. Ayrıca, itiraz üzerine yeniden inceleme sonucunda 673 sayılı KHK ile 53 özel okul ile 1 özel öğrenci yurdu, 667 sayılı KHK m. 2/III'ün verdiği yetki doğrultusunda Bakan Onayı ile kapatılan 42 özel öğretim kurumu ve özel öğrenci yurdu yeniden açılarak tüm hakları iade edilmiştir.

61. Gerçek kişilerin malvarlıklarına ise KHK'lar ile elkonulmamıştır. Yürütülen soruşturmalar kapsamında elkoyma işlemi CMK'nın 128. ve 133. maddelerindeki usule uygun bir şekilde hâkim tarafından yapılmıştır. Ayrıca herhangi bir kişinin terör örgütüne finansman sağlaması iddiası var ise, o kişinin malvarlığının müsadere edilmesine yapılacak ceza yargılaması sonucunda karar verilecektir.

4- SONUÇ

62. Sonuç olarak şu husus bilinmelidir ki, hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temel ilkeleridir. Türk Hükümeti, darbe teşebbüsüyle dahi bu ilkeleri esas alarak ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak mücadele etmektedir. Bu itibarla; olağanüstü dönemden geçildiği bu dönemde temel amaç olağanüstü halin gereklerinin yerine getirilerek olağan döneme geçmektir. tüm düzenlemeler devletin pozitif yükümlülükleri çerçevesinde yapılan, terör örgütleriyle mücadele ve yeni bir darbe kalkışmasını önlemeye yönelik zorunlu, acil ve orantılı tedbirler niteliğindedir.